

Tamáská Máté

PAPCKE, S.– OESTERDIEKHOF, G.W. (Hrsg.):
SCHLÜSSELWERKE DER SOZIOLOGIE
(Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2001)

Szegedi Tudományegyetem, Szociológiai Tanszék
H-6722 Szeged, Petőfi S. sgt. 30–34.; e-mail: mateszoci@hotmail.com

A wiesbadeni székhelyű *Westdeutscher Verlag* honlapján magát a németországi szociológiai könyvkiadás legfontosabb műhelyeként hirdeti. Az oldalra látogató több mint száz szakkönyv közül válogathat. A címeket tanulmányozva megfigyelhető törekvésük, hogy elsősorban az összegző munkák, az egyetemi oktatásban is haszonnal bevethető „bevezetések” révén viszonylag széles réteg igényeihez igazítják profiljukat. Csak néhányat említve, amelynek célközönsége a kiadó szándékai szerint is kifejezetten az egyetemi szakképzésben résztvevő hallgatói és oktatói tábor: *Theorien und Methoden in den Sozialwissenschaften*, *Die Sozialstruktur Deutschland*, *Erweiterte Datenanalyse mit SPSS*. Hasonlóan a széles szakmai közönség érdeklődésére számot tartó lehetséges alpműként jelentette meg lexikonszerű összefoglalásait: *Bibliographie zur deutschen Soziologie*, *Grundlagen der soziologischen Theorie*, *Soziologie Kompakt*, *Soziologie von Anfang an*, stb. A minden szociológus házi könyvtárában nélkülözhetetlenek szánt munkák sorában jelent meg 2001-ben a *Schlüsslewerke der Soziologie*, mely nem kevesebbre vállalkozott, mint félezer oldalba sűríteni a tudomány legfontosabb alpmunkáit.

A Georg W. Oesterdiekhof, a karlsruhei egyetem magántanára nem először futott neki a feladatnak. Ugyanabban az évben egyedüli szerkesztőként jegyezve látott napvilágot a mostani könyv testvére, mely a *Lexikon der soziologischen Werke* címet kapta. Akkor mintegy 750 fontos mű szerepelt 723 oldalon. Nem egészen egy oldal jutott Comte, Max Weber, vagy Durkheim alapvető írásaira. A műnszteri egyetem professzorával, Sven Papckével közösen készített második munkájában már „csak” 202 írás rövid kivonata szerepel, 547 oldalon. Az arányokból is látszik, hogy ez a recenziógyűjtemény testesebb írásokat tartalmaz. A „szócikkek” felépítése egységes mintát követ. Az eredeti cím és bibliográfia mellett feltüntetik az első német fordítás könyvészeti adatait is. Ezt követik a tárgyalt írás keletkezésének körülményei, elhelyezése a korabeli szellemi irányzatok között. Majd a tartalmi ismertetés, kitérve a művek utóéletére, hatásuknak bemutatására a szociológiai irodalomban. Az egyes fejezeteket az aktuális kiadások (rendszerint német, ha hiányzik a fordítás eredeti nyelvű) könyvészeti adatai és a másodirodalom jegyzéke zárja. Az ily módon kötött szerkezet valóban lexikonszerű egységes áttekintést tesz lehetővé, annak ellenére, hogy az egyes részeket százharmincnyolc, a legkülönbözőbb szociológiai szakterületen dolgozó kutató írta. A tanulmányokat az elemzett művek szerzőinek alfabetikus sorrendjében találjuk meg.

A könyvet tehát „haszonnal forgathatjuk”, amit azonban ezúttal szó szerint kell értenünk. Sajnálatos, hogy egy ilyen nagyszabású és valóban alaplexikonként

használható munkát a szerkesztők nem láttak el kellő regiszterekkel, így az olvasónak valóban sokat kell forgatnia, lapozgatnia a könyvet a konkrét kereséseknel. A könyv hátoldalán ígért tárgymutató valami oknál fogva lemaradt, a tájékozódást csak egy címregiszter segíti. Ugyanúgy nem tartották fontosnak az eredeti szerzők külön kigyűjtését, pedig egy hagyományos tartalomjegyzék is sokat segített volna. Cserébe a kötet munkatársainak legfontosabb munkáiról kapunk egy összeállítást, ami figyelmes dolog, de a könyvben való eligazodást csak kis mértékben könnyíti meg.

A *Schlüsselwerke der Soziologie* azon próbálkozások sorába illeszkedik, mely valamilyen módon az igencsak széteső tematikájú és paradigmájú szociológiai tudományban rendet kíván teremteni. Előszavukban a szerkesztők maguk is elismerik, hogy: „... [.. egyáltalán nem kellően megvitatott – különösen nem tisztázott – mik is azok a szociológiai alampunkák.]” Majd kérdések következnek: „[mely műveket emeljük ki a számtalan munka közül? Ki állíthatja össze a kiválasztás minőségi és normatív kritériumait?]” Majd igen figyelemre méltó filozófiai eszmefuttatás után a következő válasz született: „...[a *Schlüsselwerke* elsősorban az újabb szociológiai szakirodalom munkáira koncentrálnak, de a kiválasztás szempontjai ugyanazok, melyek az úgynevezett klasszikusokra vonatkoznak, még akkor is, ha a végleges értékelése az egyes műhelyeknek még nyitott kérdés. Az eredetiség, az érvelés tisztasága, a téma elsőként való feldolgozása, vagy legalábbis megvilágítása mellett tágabban vett befolyásuk, kisugárzásuk és mindezzel együtt nem utolsósorban a tárgyalt szövegek többértelműsége biztosította helyüket a mostani összeállításban.]” A tudományos kanonizáció egyéb szempontjairól, és konkrét módszereiről nem tudunk meg semmi bővebbet, így leginkább a szerkesztők és a száznál több szerző magánvéleményét tükrözi a könyv.

Azért is tűnik fontosnak ezt kiemelni, mert a kiválasztottak névsorát áttanulmányozva itt nem annyira a nemzetközi szociológiai tudomány legfontosabb munkáiról kapunk összegzést, hanem az amerikai és a német eredményekről. A nyugati kultúrkör centrális területe Franciaország, ha nem is oly mértékben, de ugyanúgy a perifériára szorul, mint a földrajzilag is peremterületnek számító Közép- és Dél-Európa. Jellemző, hogy a kiválasztott legújabb kori, második világháborút követő társadalmi struktúra elméletek nem foglalkoznak a keleti blokk szovjetizált országaival, csupán Djilasznak a szocialista új osztályról írott munkája került be a válogatásba.

Az írások tartalmáról, tematikájáról természetesen lehetetlen egy rövid recenzió keretei közt akárcsak megközelítőleg pontos képet festeni, így csupán néhány szempont kiemelésére szorítkozhatunk. Az előszó Dahrendorf második világháború utáni kijelentésével kezdődik, mely az emancipálódó szociológia öntudatát volt hivatott hangsúlyozni: „...[Nincs szükségünk a történelmi valóságra.]” A kiválasztott írások a második világháború utáni amerikai empirizmus hatása alatt valóban a történelem társtudományi rangjának visszaszorulását jelzik. A historikus szemléletű elméletek, mint amilyen Marxé, vagy Elias civilizációtörténete helyet kapnak ugyan, de sokkal nagyobb hangsúllyal szerepel a szociálpszichológiai, pszichológiai határtudomány: Freud, Le Bon, Schütz, Adorno, Goffman, Moreno nevét érdemes megemlíteni a legismertebbek közül. A modern szociológia a *Schlüsselwerke* szemüvegén keresztül szemlélve valóban modern, majdhogynem aktuál-társadalomtudomány. Mindez leginkább a politikai, a hatalmi viszonyokat elemző szerzők kiválasztása felé terelte a

könyv szerzőit. Ugyanúgy kedvelt téma a jóléti, demokratikus állam mibenléte/válsága.

Végül egy, a tudomány közvetlen határain kívül eső kérdést érdemes felvetni a könyv értékelése kapcsán. A „kivonatolt” írásokat a kiadók természetesen mindig azazal a feltétellel bocsátják a nagyközönség rendelkezésére, hogy azok nem helyettesíthetik az eredeti mű elolvasását. Ugyanilyen pedagógiai feltételekkel adták a középiskolások kezébe az *Ötvenöt híres regényt* és a hozzá hasonló összefoglalásokat. Ezzel az összehasonlítással korántsem szeretném azt sugallni, mintha a *Schlüsselwerke* hatására a német egyetemeken a diákok mostantól kezdve kizárólag ezt az egy könyvet fogják elolvasni. Mindenesetre, amennyire hasznos lehet egy ilyen összefoglaló azok számára, akik ismerik az eredeti könyveket, ugyanannyira hozzájárulhatnak ezek a munkák a felületes ismeretszerzés elterjedéséhez.

A könyv elsősorban a német szociológia iránt érdeklődőknek nélkülözhetetlen segédeszköz, hiszen a szintén nagy számban bemutatott amerikai szerzők munkássága inkább ismert a magyar olvasók körében. Nagy előnye, hogy az ismertetéseket követő irodalomlista segítségével egy általunk nem ismert szerző megismeréséhez is megtalálhatjuk az induláshoz szükséges információkat. Más kérdés, hogy a hazai könyvtárak nem rendelkezhetnek ilyen számú német szakirodalommal, ami a magyarországi felhasználást kissé nehézkessé teszi. Nem mellékes az sem, hogy a könyv bepillantást enged a magyar tudományos életre egykor jelentős hatást gyakorló német szociológia mai törekvéseibe, eredményeibe.